

Поточний стан ініціатив з усної історії в Україні

Аналітичний звіт за результатами
комплексного дослідження

ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод збору інформації:

- 1. Якісний етап:** глибинних інтерв'ю з експертами.
- 2. Кількісний етап:** самозаповнення анкет у мобільному додатку Gradus
- 3. Аналіз відкритих джерел.**

Цільова група дослідження:

- 10 експертів, а саме представників освітніх, державних та незалежних інституцій України, музеїв історії та національної пам'яті, а також документалісти, що займаються усною історією в Україні
- 1041 жінок та чоловіків 18-60 років, що проживають на території України, в містах з населенням 50К+ (крім тимчасово окупованих територій та територій, на яких ведуться бойові дії).

Період проведення дослідження: 27 вересня – 2 жовтня 2023 року

УСНА ІСТОРІЯ:

**Визначення поняття
та основні функції**

Визначення усної історії

УСНА ІСТОРІЯ як людиноцентричне за формою та змістом наукове дослідження – це

підготовлене, зафіксоване, проінтерпретоване, збережене і оприлюднене за певною методологією та формами фіксації **історичне або доказове джерело** (на рівні інших історичних джерел та доказових свідчень злочину проти особистості або певної соціальної групи/народу/нації) **у вигляді** оповіді, особистої історії про суб'єктивний, як правило травматичний досвід і пережиті емоції та відчуття безпосереднього очевидця **значимих історичних подій або повсякденного життя, які давно минули, або існують** в незавершеному минулому, а також в сьогоденні.

Визначення усної історії

Якщо дослідження охоплює різноманітність очевидців за їх соціальними, етнічними, віковими групами, гендером тощо і фіксує повторюваність суб'єктивних досвідів, типів досвідів при описі фактів і подій, то таке **дослідження може претендувати на об'єктивне історичне джерело.**

Особливості усної історії

- **Базова цінність** усноісторичного дослідження - довіра між дослідником і очевидцем, позитивна комунікація між ними
- Частий **мотив очевидця** до оповіді – усвідомлене бажання поділитися пережитим досвідом задля покарання зла, притягнення до відповідальності тих, хто заподіяв зло
- **Головна вимога** усноісторичного дослідження під час роботи з пам'яттю оповідача – **не зашкодити і не ретравматизувати очевидця**
- Усна історія, розказана очевидцем, може носити для нього **терапевтичний ефект**

І я вам скажу, точно можу сказати, що переважна більшість людей, от, говорить про притягнення до відповідальності, от, навіть в яких не лишилось, там, знаєте, от нічого, просто фундамент, але вони хочуть, щоб люди, які це вчинили, вони за це відповіли.

Експерт (№5)

Усна історія – ...це передусім людські емоції, які не завжди документуються, ...враження, відношення людей до якихось історичних подій і їхні переживання... (а також) як люди сприймають, як вони переживають свій власний досвід.

Експерт (№4)

Як розповсюджуються, поширюються, використовуються зібрані усні історії?

Наукова площина

- наукові бази для наукових досліджень, самі дослідження та аналітичні звіти (історичні, соціологічні, психологічні, юридичні, етнографічні тощо)
- методичні розробки по роботі з усною історією

Юридична площина

- свідоцтва для юстиції та звернення до судів

Публічна площина

- наукові, політичні, соціальні дискурси
- музейні картотеки пам'яті (наприклад, картотеки жертв) / музейні платформи / практики / виставки
- журналістські проєкти
- бази для публічно-історичних проєктів / для просвітницької роботи (мультимедійні проєкти, міжнародні медіа проєкти, стаціонарні та пересувні виставки тощо)
- творчість продукти (історичні, документальні фільми, збірки усних історій, друковані та електронні художні книги (в т.ч. іноземною мовою), телевізійні передачі, подкасти, графічні новели, художні твори, витвори мистецтва тощо)
- терапевтичні проєкти (в т.ч. “Жива бібліотека”)

АКЦЕНТИ В ПРОЦЕСІ ЗБОРУ ІСТОРІЙ

Методологи

Екологічність для очевидця

Безпека обох сторін

Методологія та етика збору даних

Практики

Оперативність збору та документування

Нарощування обсягів

Запобігання вигоранню команди збору

УСНА ІСТОРІЯ:

особливості джерела
інформації та виклики

УСНА ІСТОРІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ

Усна історія – джерело правди при документуванні злочинів, проте «правда» – суб'єктивна і філософська категорія.

Що впливає на правдивість усної історії?

Оповідач і подія. Контекст події. Чи людина в події? Яка її часова та просторова відстань від події? Її сприйняття події. Яка її залученість до події? Яка залученість родичів і близьких оповідача до цієї події? Рівень травматизації оповідача подією. Мотивація оповідача розказати історію.

Оповідач в моменті інтерв'ю. Його емоційний стан. Його почуття безпеки. Присутність інших людей під час інтерв'ю, окрім дослідника і оповідача.

Особистість оповідача. Оповідач і його цінності. Оповідач і її/його емоційний інтелект.

Навички оповідача. Здатність оповідача до рефлексії щодо власного досвіду. Здатність оповідача до аналізу події. Користування знаннями про подію. Рівень фантазії і «бажання привласнювати сюжет» там, де інформація не пригадується, або відсутня. Навички реконструювати події (також рівень пам'яті).

УСНА ІСТОРІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ

Тобто це те ж саме питання: чи можемо ми вважати, що голос чийсь, ваш або мій, є абсолютним носієм абсолютної правдою. Усна історія - це додаткове або одне з паралельних джерел з іншими джерелами в історичних досліджень...

Експерт (№6)

Головний виклик – відповідальність за формування наративів про війну

...хто ти?, що ти? і навіщо ти це робиш?, яка в тебе мета?, де цей текст буде оприлюднено?

А що ми досліджуємо зараз, оці півтори роки, коли війна почалась?», «Скільки у нас науково сформульованих цілей дослідження?» ...Не тільки як ми проведемо, але як ми будемо зберігати і головне, що ми потім будемо з цим робити. Це має бути завчасно в голові, коли ми йдемо записувати.

Експерт (№2).

УСНА ІСТОРІЯ: ВИКЛИКИ

- **війна триває, це не закінчена подія** – усні історії збираються в умовах ще діючої події і це потребує нових методологічних підходів
- **і дослідники, і оповідачі знаходяться в травмі** – вплив інтерв'юера на оповідача, на хід інтерв'ю, як він має себе поводити, в умовах роботи з травмуючим досвідом
- **великі обсяги робіт** – велика кількість свідчень потребує методичного збору, обробки, збереження і оприлюднення, методологія потребує виконання певних процедур, в реальності – обмежений штат для виконання цих процедур
- **недостатньо професійних кадрів** – недостатня професійність фахівців, які працюють з методом усної історії, оскільки це не є їх основним фахом, усною історією часто займаються громадські організації, які вже під час практики набувають теоретичні знання

Аспекти збору історій,
що потребують особливої
уваги

Збір та аналіз усної історії в умовах війни має вибудовуватися на експертних майданчиках.

Усна історія – це суб'єктивне бачення події людиною

- неправдивість історії (навмисна, ненавмисна (не знав, - додумав))
- суб'єктивні судження/оцінка своєї поведінки оповідача
- усна історія може стати об'єктом маніпуляцій суспільною свідомістю та національною пам'яттю
- некритичний підхід до джерела

Картина реальності рухлива, як сама усна історія. Життєві обставини оповідача швидко змінюються

- оповідач хоче відновлюватися, змінює простір навколо себе, бо не хоче довго залишатися в травмі, – це впливає на його бажання розказати історію
- одна історія спричиняє інші історії, війна спричиняє великий потік історій в одного і того ж оповідача
- усна історія – це не автобіографія, бо події ще не завершилися і історія розростається новими історіями

Війна ще триває. Методологія не відточена, але важлива швидкість.

- робота «з коліс», звідси трапляються помилки в методології
- перфекціонізм /мега відповідальність у зборі історій, не зібрати достатню кількість доказів заради відновлення справедливості (усна історія збирається як доказ військових злочинів і буде використана проти загарбника), не сформована вибірка (працюємо по генеральній вибірці)
- побоювання «втратити пам'ять» із часом (важливість зібрати історію разом з емоцією)

Методологія і процедура збору усних історій потребує системності і коректності

- методологічне обґрунтування проєкту
- доступ до місця події, оповідача
- коректність розшифровок/стенограм
- врахування контексту розмови (не збирати історію поза контекстом)
- етика роботи з травмою
- дотримання дистанції між дослідником та оповідачем,
- процедури архівації
- збереження та безпека історій
- безпека оповідача і інтерв'юера
- інтерпретація та використання усноісторичних свідчень

**Організації, які займаються
документуванням усних
історій**

Організації, які займаються документуванням усних історій

Gradus

Рінат Ахметов

Ф О Н Д

Музей «Голоси мирних»

ГО «Після тиші»

ПІСЛЯ ТИШІ

Українська асоціація усної історії

Центр Громадянських свобод

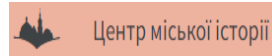
Український інститут національної пам'яті

ГО «Минуле / майбутнє / Мистецтво»

МИНУЛЕ /
МАЙБУТНЄ
/МИСТЕЦТВО

Центр міської історії

ГО «Докудейз» («Архів Війни»)

DOCU
DAYS
UA | АРХІВ
ВІЙНИ

Лабораторія журналістики суспільного інтересу

Медійна агенція «Або»

Платформа
пам'яті Меморіал

(Платформа пам'яті «Меморіал»)

Dattalion

КІЛЬКІСТЬ ЗІБРАНИХ ІСТОРІЙ ЗА ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Музей «Голоси мирних» **86483***

ГО «Минуле / майбутнє / Мистецтво» **20+*****

МИНУЛЕ/
МАЙБУТНЄ
/МИСТЕЦТВО

Центр Громадянських свобод **54831****

Українська асоціація усної історії **n/a**

Український інститут національної пам'яті **1600+***

ГО «Після тиші» **n/a**

ПІСЛЯ ТИШІ

Медійна агенція «Або»
(Платформа пам'яті «Меморіал») **4 788*****

Центр міської історії **n/a**

ГО «Докудейз» («Архів Війни») **440***

Лабораторія журналістики суспільного інтересу **n/a**

Dattalion **243*****

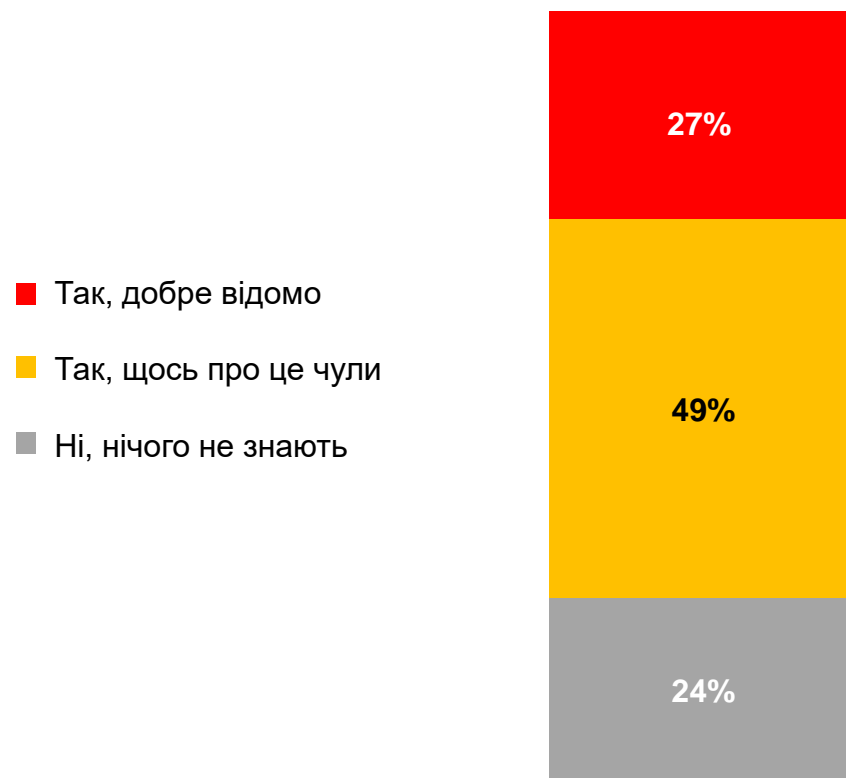

*Кількість історій, що зазначені в описі проектів на сайтах організацій

** Консолідована кількість історій, що були зібрані в рамках ініціативи Т4Р (<https://t4pua.org/1200>), яка об'єднала більше 20 громадських організацій і частиною якої є ЦГС (Центру Громадянських свобод)

*** Кількість історій, що були отримані в результаті запиту до організації

Обізнаність щодо документування подій війни не лише правоохоронними / державними органами, а й іншими організаціями та науковими інституціями

База: всі респонденти, N=1041

Чи Вам відомо, що свідчення очевидців подій повномасштабної війни росії з Україною документуються не лише правоохоронними й державними органами, але й іншими організаціями та науковими інституціями?

Знання з підказкою організацій, що документують свідчення про події війни

	Загалом	18-24	25-34	35-44	45-54	55-60
Український інститут національної пам'яті	40%	55%	32%	33%	37%	60%
Центр Громадянських свобод	17%	28%	15%	14%	21%	13%
Медійна агенція «Або» («Платформа пам'яті «Меморіал»)	12%	26%	8%	11%	7%	14%
Музей «Голоси мирних»	11%	24%	18%	7%	4%	13%
ГО «Докудейз» («Архів Війни»)	9%	21%	10%	8%	3%	11%
Центр міської історії	8%	12%	5%	7%	8%	10%
Українська асоціація усної історії	8%	16%	9%	8%	2%	8%
ГО «Після тиші»	6%	13%	9%	6%	2%	4%
Лабораторія журналістики суспільного інтересу (ЛЖСІ)	6%	19%	5%	6%	1%	6%
ГО «Минуле / майбутнє / Мистецтво»	6%	18%	6%	5%	3%	3%
Dattalion	3%	14%	4%	2%	0,5%	
N=	796	87	177	236	180	116

Кількісний
етап

База: респонденти, яким добре відомо, а також ті, хто щось про це чули
Які організації, які займаються документуванням (фото / відео / аудіо / інтерв'ю)
свідчень подій повномасштабної війни росії з Україною, Вам відомі?

Підписники організацій у соцмережах: сумарна кількість

Музей «Голоси мирних»	693 000
Український інститут національний пам'яті	146 300
Платформа пам'яті	91 531
Центр громадянських свобод	22 168
Центр міської історії	16 776
Dattalion	14 958
Після тиші	6 246
«Минуле / майбутнє / Мистецтво»	6 208
Лабораторія журналістики суспільного інтересу	4 653
Українська асоціація усної історії	179
Архів війни	42

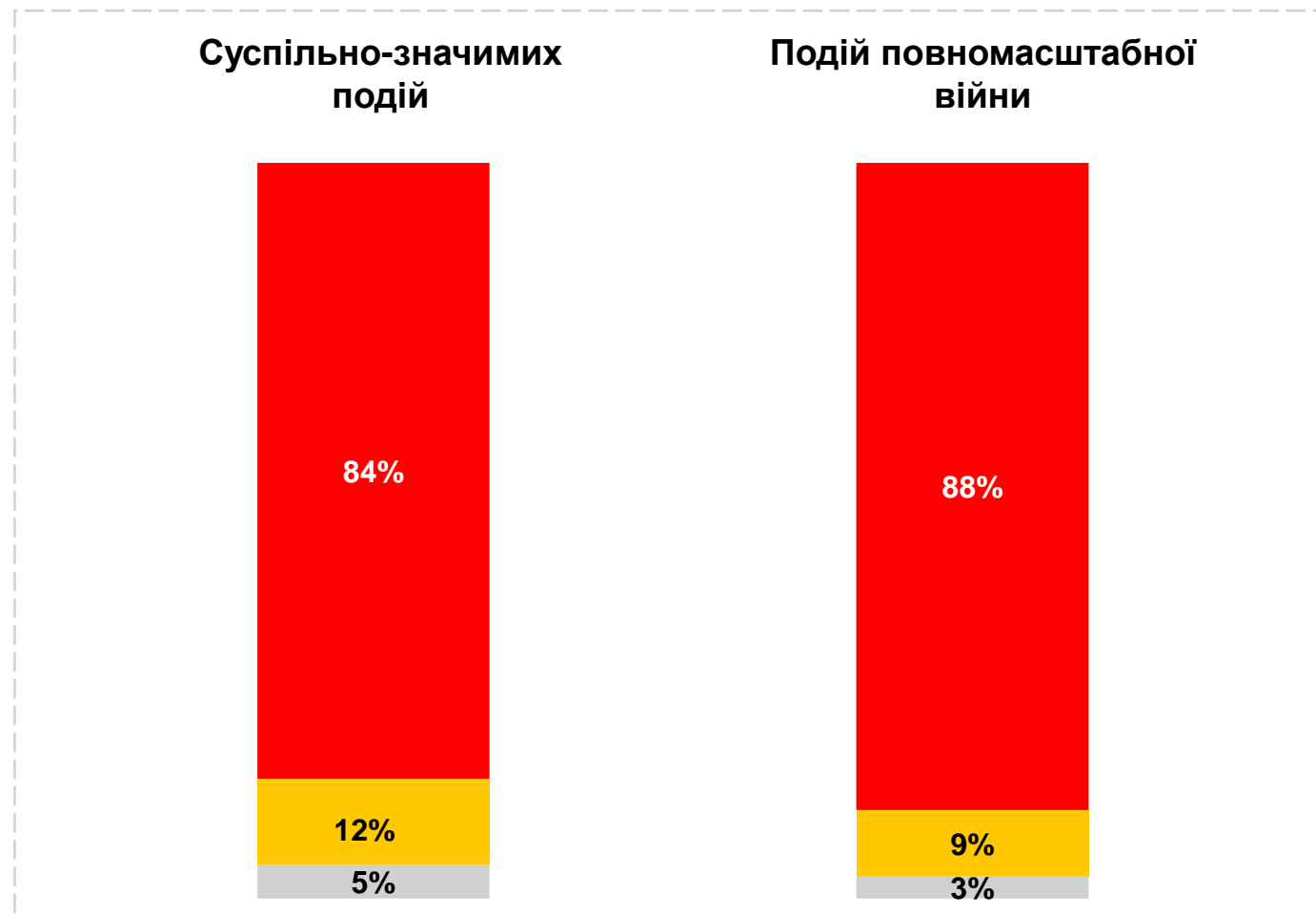

**Важливість
документування свідчень
усної історії
для суспільства**

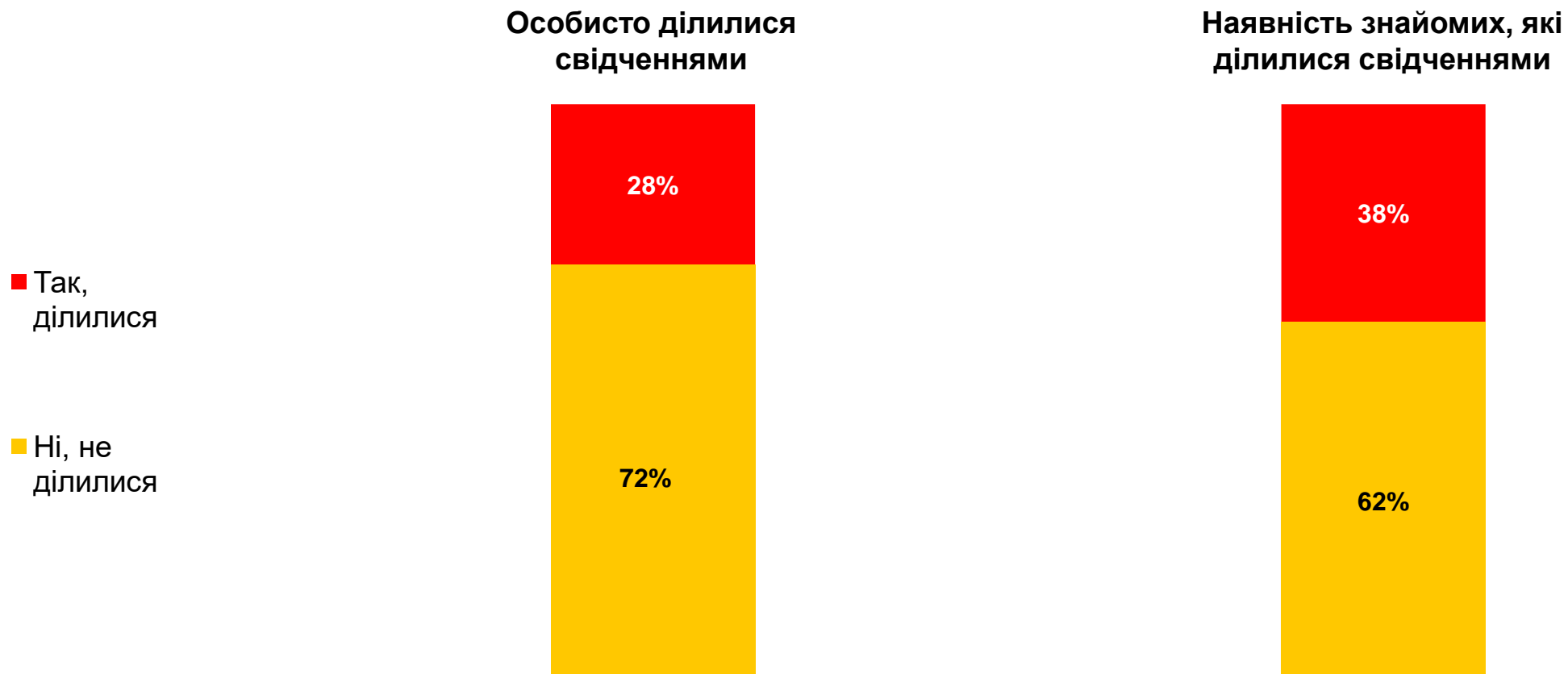
Наскільки важливо документувати свідчення очевидців суспільно-значущих подій та подій повномасштабної війни

- Важливо (дуже+скоріше)
- Неважливо (дуже+скоріше)
- Важко відповісти

Персональний досвід свідчень про події повномасштабної війни

Кількісний етап

База: всі респонденти, N=1041

Чи ділилися Ви коли-небудь свідченнями про події повномасштабної війни росії з Україною?

Чи маєте Ви знайомих, які ділилися свідченнями про події повномасштабної війни росії з Україною?

Причини, які утримують від того, щоб поділитися досвідом війни

Кількісний
етап

База: всі респонденти, N=1041
Оберіть причини, які можуть Вас утримувати від того, щоб поділитися
персональним досвідом про події повномасштабної війни росії з Україною?

Причини, які утримують від того, щоб поділитися досвідом війни

	Загалом	Чоловіча	Жіноча
Емоційно дуже виснажливо	25%	18%	33%
Чутливість деяких питань	21%	19%	23%
Некомфортно обговорювати тематику з незнайомими	21%	22%	20%
Не хочуть про це знову згадувати	19%	19%	19%
Бояться негативної реакції	10%	7%	12%
Відсутність подальшої підтримки та терапевтичної допомоги	8%	5%	10%
Відсутність жодних складнощів – можуть легко розмовляти на цю тему	37%	40%	34%

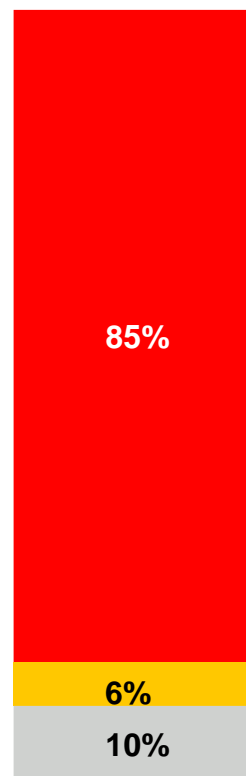
Кількісний
етап

База: всі респонденти, N=1041
Оберіть причини, які можуть Вас утримувати від того, щоб поділитися персональним досвідом про події повномасштабної війни росії з Україною?

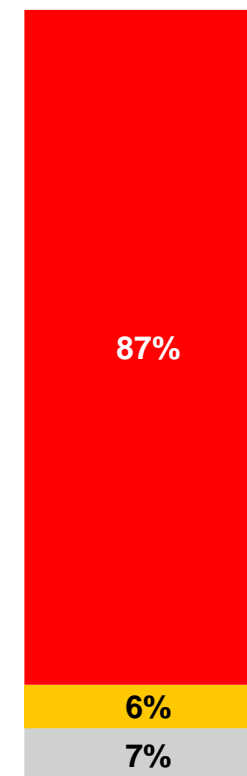
Необхідність ділитися свідченнями про події повномасштабної війни з українцями та мешканцями інших країн

- Так (скоріше так+однозначно)
- Ні (однозначно+скоріше)
- Важко сказати

З іншими мешканцями України

З мешканцями інших країн

Резюмуючи:

Документування історій є важливим для суспільства

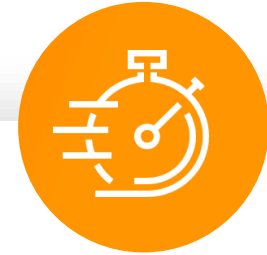
щоб пам'ятати і фіксувати досвіди війни

Збір усних історій потребує екологічності та зваженості адже обидві сторони переживають травму

Важлива швидкість і об'єм документування
Фіксація подій в моменті історії, вихід на рівень об'єктивного зображення

Усні історії – спосіб роботи з травмою суспільства
не чекаючи завершення історичного епізоду

Голоси Мирних
Музей Фонду Ріната Ахметова

